

KELI ŽODŽIAI APIE LIETUVIŲ KALBĄ IR LITERATŪRĄ

„Kalba yra tautos turtas, ir niekas neprivalo užmiršti, kaip jo tėvai šnekėjo.“
T. Czacki, *O lit. i pol. piawach*, I t.

Visos šviesios tautos, pradėdant nuo seniausiųjų amžių, yra padariusios milžinišką pažangą, tobulindamos savo kalbą. Vien tik Lietuvoje, čia dėl visokių priežasčių, čia dėl nerūpestingumo, šita dvasinės veiklos sritis tebedirvonuoja. Pačioje pradžioje tėvai mūsų lietuviai mažai tesirūpino apšvieta ir savo sutartyse su užsienio valstybėmis mieliau vartojo vokiečių¹, lotynų² ar rusų³ kalbą, o ne rašė savąja. Po atsivertimo į krikščionybę ir po susijungimo su Lenkija nenutraukiamais ryšiais lietuvių kalba nustojo būti rūmų kalba, o net žymia dalimi – ir gyventojų kalba, nes kunigams, atvykusiems mokyti tikėjimo tiesų, nemokantiems mūsų kalbos, lengviau buvo skelbti jas lenkiškai, negu patiems mokytis šio krašto kalbos. Ogi mūsų tautiečiai, norėdami prisitaikinti prie naujos valdžios, paėmė jos papročius ir kalbą, o paniekino savąją. Tokiu tai būdu lietuvių kalba nebeteko gyvybės, ir ja bekalbėjo vien prastuomenė. Tiesa, dar buvo daug amžino atminimo vertų vyrų, užsidedusių gaivinti savo tautos kalbą, ypač vėlesniaisiais laikais, tačiau jie nebeturėjo tokios laimės, kad galėtų savo įtaka paveikti visą savojo krašto visuomenę.

Nežinau, kodėl taip dedasi, kad toji kalba, tokia harmoninga, tokia taisyklinga ir gramatikos atžvilgiu tobula, kaip kad daug kame randame įrodymų, taip mažai iki šiol tesusilaukė gerbėjų. Dar nuostabesais dalykais, koku būdu ji, palikta vienai tiktai prastuomenei, be rašto paminklų, pasiekė tokį tobulumą, kokį vien senovės kalbose tesutinkame? „Kiekviena kalba, – sako mokslininkas Čackis, – kiekvienas mokslas turi vaikystę, jaunystę ir brandos amžių.“ Lietuvių kalbai betgi šito teiginio joku būdu pritaikyti negalima. Ji nūnai tebėra lygiai tokia pat, kokia buvo savo amžiaus pradžioje, jokių, net mažiausių, atmainų nepatyrusi: skambi ir laukinė, kaip skardas tų miškų, kuriuose yra gimusj, vyriška, kaip tie galiūnai, kur, išėję iš gūdžių girių, savo rago aidais gąsdino klastingus kaimynus vokiečius ir kėlė siaubą tolimose Perekopo ordų stovyklose, tranki, kaip tos puotos prie užkurtų laužų, priešą nugalėjus! O kad ji tinka poezijai, kad ja galima išreikšti visus sielos sąjūdžius ir jausmus, to nematau reikalo nė kalbėti. Šitai su visais išgaliais įrodė neįkainojamas tėvynės mylėtojas a. a. Vilniaus katedros prelatas, Varšuvos Mokslo Bičiulių Draugijos narys *kun. Ksaveras Bogušas*. Norėtųsi tiktai man čia kiek stabtelėti ir išskaičiuoti įžymiausiuosius veikalus, išėjusius viešumon lietuvių kalba. Mažas jų skaičius, nes mažai tebuvo iki šiol ir darbuotojų šioje srityje. O kuo jų mažiau terandame, tuo didesnė jiems garbė, kad, nepaisydami visuotinio abejingumo, nepaisydami nusistatymo prieš gimtąją kalbą ir jos nevertinimo, jie vieni įstengė apgalvoti visas kliūtis, įstengė pakilti virš įprastinės supratimo sferos ir būti aukščiau už savo

¹ Su kryžiuočiais. Yra net kelios Vytauto sutartys su Vladislavu Jogaila, rašytos vokiečių kalba. Autentiški jų nuorašai buvo Poricko bibliotekoje, kaip liudija Tadas Čackis savo veikale *O litewskich i polskich prawach [Apie Lietuvos ir Lenkijos įstatymus]*, I t., 47 psl., priedas Nr. 261.

² Lotyniškai – su Lenkija ir Anglija; straipsnyje apie privilegijų ir užrašymų datas duodame pavyzdžių, kaip Kęstutis ir Algirdas, pagonyš, viešose sutartyse leido žymėti katalikų šventes ir metus *ab incarnatione Domini* [nuo Viešpaties įsikūnijimo]. Vis dėlto Algirdo antspaude, sutartyje su Kazimieru Didžiuoju 1366 metais, yra rusiškas įrašas; tas aiškiai rodo, kad pagonybės laikais Lietuvoje buvo vartojama rusų kalba (T. Czacki, *O lit. i pol. prawach*).

³ Su rusų kunigaikščiais ir vienoje sutartyje su Kazimieru Didžiuoju 1366 metais (T. Czacki, 1. c).

miegančius tautiečius. Jie yra kaip tos švelnios ir rūpestingos motinos, kurios apmirusiam savo vienatiniam vaikui stengiasi grąžinti gyvybę. Jos tol nesiliauja vargti, šildyti sustingusį jo kūną ir įkvėpta dvasia kvėpti jam polėkio bei jėgų, kol kūdikis atveria akis, nusišypso joms ir žaviu savo čiauškesiu pradžiugina jų širdis!

Karštas troškimas paskleisti apreikštojo tikėjimo šviesą tarp Prūsų Lietuvos žemosios klasės gyventojų įkvėpė daugeliui įžymių vyrų mintį išversti į gimtąją kalbą Šventojo rašto knygas. Jų nuoširdūs norai nešė tinkamą vaisių, ir vardai protestantų pastorių, uoliai pasidarbavusių viešajam labui, – Bretkūnų, Chilinskių ir Kvandtų, – garbingai šviečia pačioje lietuvių literatūros istorijos pradžioje kaip pirmųjų mūsų tėvynainių rašytojų. O Prūsų karalius Vilhelmas Pirmasis tolimiausiems mūsų palikuonims liks žinomas kaip švietimo globėjas ir savo žmonių protinio bei dorinio ugdymo rūpintojas. Jam karaliaujant, mažne kiekvienas didesnis kaimas buvo įpareigotas laikyti mokyklą, o Tilžėje, tenykštėje apskrities mokykloje, buvo paskirtas specialus lietuvių kalbos mokytojas⁴. Net pačiame Karaliaučiuje, universitete, lietuvišką seminarą įsteigė⁵. Šitai būtent įstaigai turime būti dėkingi, kad susilaukėme daugelio mokytų vyrų, – tai buvo *Donelaitis, Ruigys, Milkus* ir t. t.

Tačiau ne vien tik protestantų tarpe buvo uolių Kristaus tikėjimo skleidėjų ir kaimo žmonių bičiulių. Neseniai dar ir pas mus, Romos bažnyčioje, buvo didis vyras, iš kilmingos giminės, Lietuvos valdovų palikuonis, vyras, kuris altoriaus tarnyboje susilaukė pagarbios senatvės, iš pašaukimo, šventumo, iš paties gangreit žvilgsnio (tariant vieno didelio lenkų poeto žodžiais), iš tų sidabrinių plaukų, kurie vainikavo jo patriarchališką galvą ir krito ant pečių, – didžiai pagarbos vertas kunigas. Tai žemaičių avidės ganytojas, kunigaikštis *Juozapas Arnulfas Giedraitis*! Jam turime būti dėkingi už Naujojo testamento knygų išvertimą į mūsų gimtąją kalbą⁶.

Be Šventojo rašto vertėjų, lietuvių literatūra dar turi ir kitų nusipelnusių Dievo bažnyčiai vyrų, kurie, skelbdami tikinčiąjį liaudžiai Dievo žodį gimtąja kalba, ir pamokslininkų šlovės palme pasipuošė, ir savo vardą į savo tautos literatūros lapus įrašė, kad jį amžinai minėtų kartų kartos.

Tarpe kitų pirmutinis čia yra nemirtingasis *Jokūbo Vujko S. J. Postilės* vertėjas kun. *Mikalojus Daukša*, Medininkų (Žemaičių) katedros kanauninkas. Jo vertimas yra pavyzdingas, visas originalo paprastumas, visas naivumas ir bibliniai išsireiškimai yra perteikti nuostabiai sklandžiai ir tiksliai⁷.

Kitas rašytojas, lygiai didžiai nusipelnęs savo tautos literatūrai, yra *kunigas Konstantinas Sirvydas*, jėzuitas, įžymus lietuvių filologas ir pamokslininkas. Jo pamokslų stilius yra taisyklingas, kalba visuomet gryna ir be jokių svetimybių priemaišų. Gaila tikrai, kad jie dabar yra retenybė. Linkėtina, kad kuris iš uoliųjų mūsų Lietuvos vyskupų parūpintų naują jų leidimą sodžiaus kunigų labui.

Kai dėl lietuvių poezijos, tai liaudies dainos reikia laikyti pačiais pirmaisiais šios srities kūriniais. O kadangi joms paskyriau tam tikrą straipsnį, jau paskelbtą kur kitur⁸, tai čia tik trumpai apsistosiu ties kai kuriais poetais, kurių kanklės skamba garsiausiai. Jų visų priešakyje yra prūsas *Donelaitis* (miręs 1780 metais), tikrai didis tautinis poetas. Jo poema *Keturi metų laikai* yra kuo teisingiausias kaimo žmonių

⁴ Bej der gelehrten Prowinzialschule (Rhesa, *Gesch. der litth. Bibel (Lietuviškos Biblijos istorija)*), 37 psl.

⁵ Žr. *Dziennik Wileński*, 1828 m., V t.

⁶ Lietuviškas Naujasis testamentas, išverstas kunigaikščio Juozapo Arnulfo Giedraičio, dedikuotas Rusijos Ciesoriui ALEKSANDRUI I, išspausdintas Biblijos Draugijos lėšomis, šitaip pavadintas: *Naujas istatimas Jezaus Christaus Wieszpaties musu, Lietuwiszka lezuwiu iszgulditas, par Juozapa Arnulpa Kunigajkszti Giedrajti Wiskupa Žiemajciu, ženklininka S. Stanisława: Iszspaustas pas Kunigus Missionarius, Wilniuje 1816 in-4 389+12 nenum. psi. kun. J. A. Giedraitis m. 1838 metais.*

⁷ *Kunigo Daukšos veikalas taip pavadintas: Postilla Katolicka, tal est Ižguldimas Ewangeliju kiekvienos nedielos ir szwętes per visus metus, per kunigą Mikaloju Dauksza Kanaunika Medniku, iz łekiszka perguldita. Su walu ir datajdimu wiresniuju; Wilniuje Drukarnioi Akademios Societatis Jesu, Anno Domini 1599.* Tasai vertimas yra dedikuotas Žemaičių vyskupui kunigaikščiui Merkeliui Giedraičiui.

⁸ *Tygodnik Petersburski*, 1838 m.

papročių, gyvenimo būdo ir triūso paveikslas. Jame it veidrodyje matome tautos charakterį, jos moralinį ir fizinį išsivystymą. Tai gimtinės laukų ir pievų, gimtinės upelių poezija. Kai skaitai Donelaičio *Keturis metų laikus*, tai atrodo, lyg visiškai nukiltum į dorų mūsų kaimiečių tarpą. Tai yra tikra, originali prastųjų žmonių poezija! Visi asmens joje yra valstiečių luomo. Poetas su jais gyvena, bendrauja, kartu su jais dirba, kartu ilsisi, puotauja ir niekad neišeina už artojo pirkelės ribų. Ir tiktai piešdamas kaimo gyvenimo laimingumą, jis tarpais, vien *kontrasto* dėlei, paliečia aukštesniojo luomo papročius. Teologijos profesorius ir pamokslininkas dr. L. J. Rėza išleido tą poemą drauge su vertimu į vokiečių kalbą Karaliaučiuje 1818 metais⁹.

Tas pats garbusis vertėjas Rėza yra mūsų literatūroje žinomas kaip vienas iš pirmųjų ir žymiųjų lietuvių filologų ir kaip liaudies *Dainų* leidėjas. Kai kuriais iš tų dainų įsidėjo Teodoras Narbutas į savo veikalą, antrašte: *Dzieje starożytnie narodu Litewskiego [Lietuvių tautos senovės istorija]*.

Taip pat didžiai nusipelnęs mūsų poezijai yra Simonas Stanevičius. Jo pasakėčios „Aitvarai“ ir „Arklys ir Meška“ yra originalios, parašytos labai talentingai ir rodo gerą savo tėvynės gamtos pažinimą. *Stanevičius* – siela ir širdžia lietuvis! – visų geriausiai suprato tautos dvasią ir būdą. Jo viskas sava, originalu, lietuviška! Koks išraiškingumas! Kokie vykę vaizdai! Tasai *Nevežis*, kur pro *Raudoną Dvarą* savo vandenį į Nemuną varo, tasai arklio minėjimas, toji meška su grandine ant kaklo – jie yra iškelti į aukščiausias poetines vertybes. Arba vėl antai artojas, rodąs kaimynui savo mantą – savo laukų darbų padargus – ir sakąs: „štai mano aitvarai!“ – ar tai nėra darbštaus ir pasiturinčio Lietuvos ūkininko paveikslas? Tegu tiktai ponas Stanevičius nenustoja žengęs į priekį savuoju keliu, kurį taip gražiai pradėjo, o tautiečiai ir pašaliečiai tinkamai įvertins jo darbus. Juk tokie veikalai suteikia pilietybės teises visose civilizuotosios Europos literatūrose. Labai taip pat turime būti *p. Stanevičiui* dėkingi už išleidimą lietuvių liaudies dainų, kurias jis surinko Žemaičiuose tarp Viduklės ir Eržvilko¹⁰. Nes užlaikyti senovės paminklus, kurie jau pamažu pradeda nykti, yra didžiausia paslauga tautai.

Į lietuvių poetų eilę reikia įskaityti ir Dionizą Pošką. Tasai vyras (miręs 1831 metais) buvo vienas iš pirmųjų lietuvių literatūros mylėtojų ir uoliausias tautos garbės kėlėjas. Jis rinko iš kur tik galėdamas tėvynės senovės paminklus ir dėjo savo *Baublyje*¹¹. O visas savo darbaus gyvenimo valandėles jis skyrė

⁹ Donelaičio poema, Rėzos išleista, turi šitokį titulą: *Das Jahr in vier Gesängen, ein ländliches Epos aus dem Littauischen des Christian genannt Donelejtis in gleichem Versmaas (hegzametru) ins Deutsche übertragen von Dr. L. J. Rhesa, Prof. d. Theol. Königsberg 1818, in-8.*

¹⁰ „Dajnas Zemajcziu“, Surinktas yr yszdutas par Symona Stanewicze Mokslynyinka literatūras yr gražiuju pritirimu. Vilnius, 1829, in-8, 64 psl.

¹¹ 1824 metais mažne visuose lenkų laikraščiuose buvo rašoma apie ažuolą, vardu Baublį, augantį Dionizo Poškos dvare Bardžiuose, ant kalno, lietuviškai vadinamo Vyšnių kalnas. Jo aiškiai įžiūrimų rėvių buvo suskaičiuota per 700, bet ir iš vidurio, ir iš kraštų per keliolika colių daug buvo nebeaiškių rėvių; taigi jis turėjo, kalbant be poezijos, anot paties šeimininko aprašymo, mažų mažiausiai 1000 metų, o galbūt atminė ir mūsų prosenolius herulius, ir jų vadą Odoakrą.

Aplink jo kamieną palei žemę buvo 19 lietuviškų uolekčių ir 6 coliai, skersmens storiausioje vietoje – 7 uolektys, ploniausioje – 5¹/₂, iš vidurinės jo dalies buvo padirbtą altana. Tą altaną, sako, aplankę daugelis 1812 m. pražygiuojančių įvairių kraštų kareivių; jie stebėjęsi medžio storumu ir kalbėję, kad nė savo šiltesniuose kraštuose tokio storo ažuolo nesą matę.

Prieš pat nukirtimą 1811 m. dar turėjo lapų, bet jie buvo menki ir nė pusiau neprilygo normaliems; šakos irgi daugiausia buvo sausos.

Taip amžių įveiktas senis, atlaikęs tiek audrų, matęs daugybę permainų, regėjęs bent keliasdešimt savo ponų laidotuvių, dar stengėsi su nauju pavasariu pasipuošti žalumynais savo kaktą, bet... jėgos jau buvo išsekusios, sultys, mažiau ir lėčiau sunkdamosi, nebepajėgė išmaitinti lapų, ir čiulpė jas gausybė kerpių, kurios vis aukščiau ir drąsiau kopė į viršų, norėdamos apkloti žilę milžiną senį ir pagelbėti nekantriam laikui juo greičiau sunaikinti tą, kuris gal per ilgai drįso priešintis jo viešpatavimui (Adam Podymowicz, *Botanika dla płci pięknej [Botanika gražiajai lyčiai]*, I t).

rašyti *Lietuvių kalbos žodynui*¹², versti Vergilijaus *Eneidai* ir rašyti eilėms, kurioms turėjo didelį talentą, ypačiai satyroms ir epigramoms. Viršum Baublio durų jis padėjo šitokį užrašą:

Čion kitkartą pagonyš pjavė ožką,
O dabar gyven Dionizas Poška.

Mat, žinoma yra iš mūsų istorijos, kad lietuviai garbindavo kai kuriuos medžius, dėdavo prie jų dievams aukas ir gyvulių krauju stiprindavo šaknis; yra net žinių, kad ir prie Baublio pagonybės laikais būdavo pjaunamos aukojamosios ožkos, tad apie šį dalyką poetas pirmojoje eilutėje ir užsimena.

Kitą epigramą pats iš poeto lūpų girdėjau. Jai davė progą šitokis atsitikimas. Kartą per užgavėnes važiavo pas Pošką pasivažinėdami kaimynai. Vežimas, kuris lėkė pirmasis, netyčia išvirto, ir viena dama, jame sėdėjusi, pametė rankinuką, kuriame buvo gryno aukso tabokinė, jos ypačiai mėgstama. Karininkas Lindė, važiuodamas iš paskos, to nepastebėjo ir sudirbo ją į trupinėlius. Kai nuvažiavo pas lietuvių poetą, dama jam apsakė su didžiu gailėsiu visą tragišką savo tabokinės istoriją. Poška kantriai iš klausė iki galo ir tarė:

– Jeigu ponias taip gaili savo tabokinės, tai toje vietoje, kur ji užbaigė gyvenimą savo, pastatyki paminklą, o aš prisidėsiu taip pat, duosiu antkapiui įrašą:

Čia buvo tabakiera,
O dabarčios nėra,
Nes tas Lindė pasiutęs
Pravažiavo nepajutęs.

Kunigas Antanas Strazdas taip pat turi neeilinę vietą tautinių poetų rikiuotėje. Jo giesmės skamba nūnai po bemaž visas Lietuvos bažnyčias, o dainos, plėšiančios kaimo gyvenimo paveikslus, yra nuolatos daugelio artojų luomo žmonių lūpose. Jos išėjo iš spaudos tokiu pavadinimu: *Giesmės svietiškos ir šventos Antano Strazdelio*, su šūkiu: *Ecce nova sunt omnia* [Štai viskas nauja].

Štai maždaug ir visi lietuvių poetai. O kai dėl prozaikų, tai šių skaičius yra nesulyginamai didesnis. Iš jų žymesni šie: *kun. Juozapas Rupeika* (kanauninkas), *kun. Kiprijonas Nezabitauskis*, pirmiau minėtasis *Simonas Stanevičius*, *kun. Bonaventuras Gailevičius* ir *Kajetonas Nezabitauskis*. *Kun. Rupeika* mūsų literatūroje žinomas kaip pavyzdingas *Jono Chodzko* veikalo, antrašte *Ponas Jonas iš Svisločės*, vertėjas. Jam esame nuoširdžiai dėkingi už paskleidimą pas mus tokios naudingos knygos. *Kun. Nezabitauskis* išvertė kanauninko Kliuko veikalą *apie bites*, o kiti verti paminėti kaip parašiusieji veikalų, pravarčių jaunuomenei mokyti bei jos širdžiai auklėti,

Rašė apie lietuvių kalbą šie autoriai: *Ruigys*¹³, *Hederis*¹⁴, *Malte-Briunas*¹⁵ ir *kun. Ksaveras Bogušas*¹⁶.

Įžymiausi lietuvių kalbos žodynai yra *Milkaus*, *Haako* ir *Konstantino Sirvydo S. J.* Čia reikia priskirti ir Rusijos *Ciesorės Kotrynos II* lyginamieji žodynai, kuriuose apšiai randame lietuviškų žodžių.

¹² Tas žodynas, kaip tvirtina gerbiamasis mūsų *Lietuviškųjų vertimų* (*Magazyn Powszechny*, 1838 m.) recenzentas, turėjęs būti padėtas Varšuvos Mokslo Bičiulių Draugijos bibliotekoje ir tuo tikslu buvęs išsiųstas į Kauną, į vieno advokato rankas, bet 1831 m. revoliucijos metu kažkur nusimetė. Gaila, labai, neapsakomai gaila to milžiniško darbo.

¹³ Phil. Ruhig. *Betrachtungen der Litthauischen Sprache* [Pilypas Ruigys. *Lietuvių kalbos tyrinėjimai*], Karaliaučius, 1745, in-8.

¹⁴ M. Joh. Eliae Hederi Schediasma de lingua Herulica s. Litvanica et Samogitica, tum Prussica, dein Lettica et Curlandica, deinde Werulica, et tandem Sircenorum in Wollust Usgi, Russiae magna provincia. Įdėta Miscellan. Berlynas, IV t., in-4.

¹⁵ *Tableau de la Pologne* [*Lenkijos paveikslas*], 1807.

¹⁶ Paskaita apie lietuvių tautos ir kalbos kilmę, skaityta Varšuvos Mokslo Bičiulių Draugijos viešame posėdyje 1806 metais, gruodžio 12 d. Buvo išspausdinta draugijos metraštyje ir atskirai. – Varšuva, 1808, 207 psl., in-8.

Gramatikas rašė: *Kleinas, Šulcas, Haakas, Ruigys, Milkus* ir *kun. Kasakauskis* (Žemaičių katedros prelatas). Čia pridėta dar ir jėzuitų Vilniuje 1713 m. išleista gramatika, antrašte *Universitas linguarum Lithvanicar, in principali Ducatus ejusdem dialecto* (išversta į lenkų kalbą, išėjo Vilniuj 1829 metais).

Istorijos veikalų lietuvių kalba iki šiol jokių neturime. Girdėjau tikrai, kad *gr. Jurgis Plioteris* esąs parašęs liaudies kalba Lietuvos istoriją, tačiau ji dėl per ankstyvos šio jauno patrioto mirties dar neišėjusi iš spaudos. Turime viltį (galbūt netuščią), kad garbioji velionio žmona nepanorės laikyti paslaptį jo paliktųjų rankraščių ir kuo greičiausiu laiku paskelbs juos spaudoje. Tai bus vieni iš gražiausių mūsų literatūros žiedų, iš kurių supintas vainikas kabės atminimo ir šlovės šventovėje!

Tai šit maždaug ir viskas, ką galėjome pasakyti apie lietuvių literatūrą¹⁷. Jau pradeda brėkšti jai palanki aušra: Karaliaučiuje yra įsteigtos dvi lietuviškos draugijos; neturėdamas susisiekti, apie jų tikslus ir veiklą dar nieko tikro iki šiol negalėjau patirti. Sekime gi ir mes savo brolių *Prūsų lietuvių* pavyzdžiu, tobulinkime savo kalbą, stenkimės išplatinti knygas, reikalingas mūsų kaimo vargdienėlių apšvietai, skiepykime jiems mokslo reikalingumą, o labiausiai – tegu padvigubina savo uolumą tikinčiųjų ganytojai. Juk kiekvienas žodis, išgirstas iš dievobaimingo kunigo lūpų, yra šventas mūsų kaimo žmonėms. „Tačiau, – sako ponas Rėza¹⁸, – tol mes žemesniosios gyventojų klasės apšvietos tikslo nepasieksim, kol bus į seminariją priimami mokiniai, visiškai nemoką taisyklių tos kalbos, kurios jie čionai turėtų pradėti mokytis, o tik tobulintis. Apšviesti liaudį gali tikrai šio krašto rašytojai, ir kam gi daugiau lietuviai turi būti dėkingi už dabartinį savo apšvietos stovį, jeigu ne *Mažvydui, Vilentui, Bretkūnui, Donelaičiui, Milkui* ir kitiems savo žemės sūnums!“

Tačiau mūsų nelaimė, kad mažai kas savo tėvų kalbą besupranta, o dar mažiau tėra tokių, kurie ją vartoja, ir vis dar neįstengiame nusikratyti tuo pragaištingu prietaru, kurio esame nusitvėrę savo tautinės kalbos atžvilgiu. Nūnai, deja, net lietuvių vaidilos nebe lietuviškai rašo! Betgi metas jau nusimesti tuos pasenusius nikius, metas atsikvošėti ir draug su svetimųjų kalbų mokėjimu jungti mokėjimą tos kalbos, kuria mūsų senelių seneliai kalbėjo, *nes kalba tai yra tautos turtas, ir niekas neprivalo užmiršti, kaip jo tėvai kalbėjo!*

Liudvikas Adomas Jucevičius, *Raštai*, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1959, p. 61–72.

¹⁷ Davėme čia tik kuo bendriausią lietuvių literatūros apybraižą, nesuminėdami labai daug veikalų, kadangi tatai priklauso bibliografijai.

¹⁸ *Dziennik Wileński*, 1828 m., V tom.